

« Rogo, inquit, vos ad Vigiliis maturius surgite; ad Tertiam, ad Sextam, ad Nonam, ante omnia convenite ».

Joannes Cassianus lib. II. de institutis cœnobiorum disserit de officio nocturno, et lib. III. de diurno, et nominat horam matutinam ante ortum solis, et rursus aliam matutinam orto jam sole, id est, Primam, deinde Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperas.

S. Benedictus, in Regula cap. 16: « His, inquit, horis referamus laudes creatori nostro, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespere, Completorio, et nocte surgamus ad confitendum ei ».

Præter hos Patres, multi alii gravissimi, doctissimique scriptores singularum horarum canonicarum tempora, et mysteria explicant. Isidorus lib. I. de officiis divinis, Amalarius lib. IV. de officiis Ecclesiasticis, Rabanus lib. II. de institutione clericorum, Hugo de S. Victore in lib. II. de officiis Ecclesiasticis, Rupertus Tuitiensis in lib. I. de divinis officiis, ex quibus Rabanus lib. II. de institutione clericorum, cap. 9. usum hunc toti Ecclesiæ communem esse testatur, his verbis: « Iste, inquit, est Catholicus ordo divinarum celebrationum, qui ab universa Ecclesia Christi incommutabiliter servatur ». Atque hæc de testimoniis Patrum.

Porro rationes variæ adferuntur a Patribus, sed tres videntur esse præcipuæ. Prima ratio est, quam assignat sanctus Cyprianus in sermon. 6. ut videlicet in honorem sanctissimæ Trinitatis tertia quaque hora Deum laudemus. Nam horæ canonicæ antiquissimæ sunt, ut diximus, tertia, sexta, nona, duodecima, quæ totum diem in quatuor ternarios horarum dividunt; quibus addebantur quatuor vigiliæ nocturnæ, quæ terminabantur hora tertia, sexta, nona, duodecima noctis, et noctem totam in alios quatuor horarum ternarios dividebant.

Secunda ratio est, ut beneficium creationis commemoremus, et pro eo conditori rerum omnium gratias agamus. Ideo enim sunt horæ septem diurnæ, quoniam septem diebus creavit Deus cœlum et terram, et omnia quæ in cœlo et in terra continentur. Additur autem hora octava, id est, officium nocturnum pro spe resurrectionis, quæ per diem octavam significari solet. Noctu autem futuram resurrectionem, Dominus ipse admonuit cum ait Lucae XVII. *In illa nocte erunt duo in*

(1) Luc. XVII, 34; Mat. XXV, 6.

lecto, unus assumetur, alter relinquetur. Et Matth. XXV. Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obviam ei (1).

Tertia ratio, eaque potissima, quam reddunt sancti Patres Athanasius, Basilius, Cassianus, et alii, est ad memoriam Redemptionis conservandam. Nam præcipua Redemptionis mysteria his horis completa esse noscuntur. Hora vespertina (inde enim officium ecclesiasticum initium sumit) Christus cœnam cum discipulis fecit, pedes eorum lavit, Sacramentum Eucharistiæ instituit. Hora Completorii post orationem in horto, et sudorem sanguinis comprehensus ab inimicis, atque ad Annam et Caipham ductus, variis modis illusit. Hora matutina in Concilio Pontificum et Pharisæorum, initium est concilium de ratione perdendi Christum. Hora prima ductus est Dominus ad Pilatum, atque inde ad Herodem, et rursus reductus ad Pilatum. Hora tertia crucifixus est vocibus Hebræorum, flagellis cæsus, et spinis coronatus a militibus Pilati. Hora sexta crucifixus re ipsa, atque a terra (ut ipse prædixerat) exaltatus, maximum Deo Patri pro totius mundi salute sacrificium immolavit. Hora nona spiritum emisit, ad inferos descendit, regnum Satanæ destruxit.

Rursus hora vespertina de cruce depositus et in sepulcrum illatus est. Hora Completorii dum ipse quiesceret in tumulo, sepulcrum ipsum ab inimicis signatum fuit, et militum custodiis septum atque munitum. Hora matutina, id est, sub auroram, resurrexit, redemptionemque perfecit; in cuius rei figuram in vigilia matutina Deus olim Pharaonem cum exercitu suo demersi in mare, et filios Israel liberavit. Hora prima apparuit sanctis mulieribus. Hora tertia descendit Spiritus sanctus super Apostolos. Hora sexta S. Petrus orans mandatum accepit, ut Gentiles admitteret ad Ecclesiam: et eadem hora coapostolus ejus Paulus Christo sibi apparente conversus; et ad prædicandum Gentilibus destinatus est. Hora nona primitiæ gentium Cornelius centurio angelico ministerio ad Apostolum Petrum audiendum missus est.

His rationibus addi potest confirmatio ex eo, quod satis constat ex Joanne Cassiano lib. II. de institutis Cœnobiorum, cap. 4. et 5, non solo humano, sed etiam angelico magisterio canonicarum horarum ordinem con-

stitutum. Item alia confirmatio ex eo, quod narrat Ado Trevirensis in Martyrologio ad nonum diem Januarii, occisa magna copia sacerdotum in persecutione Diocletiani, auditam fuisse circa eorum reliquias cœlestem psalmodiam mane et vesperi, et rursus hora tertia, sexta et nona. Quæ sane manifesta sunt indicia, quod hæc religio statis horis Deum laudandi, quam sancti illi Martyres dum viverent semper tenuerant, Deo non mediocriter placeat.

Deinde illud etiam addi potest, usque adeo antiquis temporibus studium celebrandi canonicas horas in Ecclesia floruisse, ut Julianus Apostata invidens Christianis hoc ornamentum jusserit sacerdotibus idolorum, ut ipsi quoque similem formam statis horis precandi et laudandi Deos in suis fanis instituerent. Vide Sozomenum lib. V. hist. cap. 15.

CAPUT XIV.

De antiquitate singularum partium officii ecclesiastici.

Diximus de horis canonicis, nunc de iis, quæ de ipsis horis canuntur aut leguntur, breviter dicendum est. Sunt autem hæc, Psalmi, Cantica, Hymni, Lectiones, Responsoria, Antiphonæ, Litanæ, Capitula, Collectæ, Symbolum et Confessio.

Et quidem Psalmi et Cantica, reprehendi non solent, nec possunt, cum habeantur omnia in divinis litteris, excepto cantico, quod incipit: « Te Deum laudamus ». Fuisse autem in usu apud Christianos ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ, ut in conventibus Ecclesiasticis psalmodia primum locum haberet, cognosci potest ex loco illo Apostoli I Corinth. XIV. *Cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet (1)*. Item ex Tertulliano in lib. de velandis virginibus extremo, et lib. II. ad uxorem extremo. Denique ex Concilio Laodiceno, cap. 15. et 17.

Porro canticum, « Te Deum laudamus », non habetur quidem in Scripturis, tamen compositum fuit, Deo inspirante, a sanctis Patribus, Ambrosio et Augustino, qui statim a Baptismo ejusdem Augustini, toto populo obstupescente canticum illud alternatim, et ex tempore cecinerunt; ut scribit S. Dacius episcopus Mediolanensis lib. I. Chronici,

(1) I Cor. XIV, 26.

cap. 10. Floruit autem S. Dacius imperante Justino seniore, ut S. Gregorius refert lib. III. Dialogorum, cap. 4. Addit quoque idem Dacius, canticum illud ab universa Ecclesia frequentari cœpisse. Quod verum esse cognosci potest etiam ex regula S. Benedicti, in qua post lectiones præscribitur canticum, « Te Deum laudamus ». Denique ipse etiam Lutherus ab hoc cantico non abhoruit, ut supra diximus. Quare nihil est cur in ejus defensione plura dicamus.

Jam vero de Hymnis superadditis, habemus primo testimonium Apostoli Coloss. III. et Ephes. V. qui Psalmis et Canticis, Hymnos adjungit. Videtur enim Hymnorum nomine intelligere carmina spiritualia, quæ Christiani illius temporis componebant, ut Haymo exponit. Nam et Eusebius in lib. II. histor. cap. 17. ex Philone refert, primos Christianos non tantum Psalmos Davidis et Cantica Scripturarum, sed etiam proprios hymnos canere solitos esse. Sanctus quoque Dionysius in lib. de divinis nominibus, cap. 4. non pauca commemorat ex hymnis sacris a B. Hierotheo compositis. Factum etiam illud Pauli Samosatani, qui ecclesiasticos hymnos tamquam neotericos, et nuper inventos rejecit, satis testatur, usum ejusmodi hymnorum esse vetustissimum. Vixit enim Samosatenus ante annos 1300. Denique Concilium Soletanum IV. ante annos ferme mille canon. 12. præcipit, ut hymni a sanctis Patribus Hilario et Ambrosio compositi in officio ecclesiastico retineantur. Quidam enim jam tunc cœperant eos contemnere, propterea quod in sacris litteris non haberentur.

Lectiones præcipue leguntur in officio nocturno partim ex Scripturis, partim ex homiliis Patrum, partim ex vitis Sanctorum. Usum lectionum, antiquissimum esse in Ecclesia, perspicuum esse potest ex Apologia 2. S. Justini extrema, ubi dicit, Lectiones ex Prophetis et Apostolis in conventu fidelium legi solitas. Item ex Concilio Laodiceno, quod ante annos 1200. celebratum fuit; statuit enim c. 17. ut psalmis lectiones intersererentur. Item ex Concilio Carthaginiensi III. cap. 47. ubi præscribuntur lectiones non tantum ex Scripturis, sed etiam ex vitis sanctorum Martyrum. De lectionibus quoque ex homiliis Patrum, testis est S. Hieronymus in lib. de scriptoribus

Ecclesiasticis, ubi dicit, sermones B. Ephrem legi consuevisse in Ecclesia post lectiones Apostolorum et Prophetarum. Joannes etiam Cassianus lib. II. de institutis cœnobiorum, cap. 5. refert a majoribus institutum fuisse, ut in officio nocturno duodecim psalmi et duodecim lectiones pronunciarentur. Denique Gelasius Papa ante annos mille descripsit ordinem lectionum, tum ex Scripturis sacris, tum ex Patrum homiliis per totum annum, ut est apud Gratianum distinct. 13. canon. sancta Romana. Et Gregorius VII. ante annos quingentos restituit Breviarium Romanum in eam formam, quam habuerat antiquissimis temporibus, idque fecit in Concilio generali. Unde exstat canon. In die, de consecratione distinct. 5. quod idem fecit nostris diebus Pius V. Pontifex de Ecclesia Dei optime meritus.

Cur autem lectiones per totum annum eo sint ordine distributæ, quem nunc quoque in Romano Breviario cernimus, explicat Rupertus lib. XII. de officiis divinis, prope extremo. Et quoniam non multum referre videtur id cognoscere, et nos brevitati studemus, ad eum auctorem lectorem censuimus remittendum.

Ante lectiones præcedit Benedictio, de qua scribit Petrus Damiani in libro de Dominis vobiscum cap. 2. ubi etiam notat propter humilitatem non petere lectorem a sacerdote, vel Pontifice, ut ipse benedicat, sed ut jubeat ab alio benedici: sacerdotem autem vel Pontificem, ut vicem reddat humilitati, nec per se, nec per alium benedicere, sed benedictionem lectori, et cæteris omnibus ab ipso Deo precari.

Post lectiones sequuntur Responsoria, quæ ab Italicis Ecclesiis primum inventa, ut referunt Isidorus lib. I. de officiis divinis, cap. 8. Et Rabanus lib. II. de institut. clericorum, cap. 51. et forte a S. Ambrosio, ut censet Walfridus in lib. de rebus Eccles. cap. 25. inde ad alias Ecclesias dimanarunt. Certe S. Benedicti tempore jam erant in usu, ut ex ipsius regula intelligi potest. Appellantur autem, Responsoria teste Rabano loco notato, quoniam uno inchoante a cæteris respondetur.

Capitula nihil sunt aliud nisi brevissimæ lectiones, quæ dicuntur in singulis horis diurnis, et semper ex sacris litteris depromuntur. Meminit ejusmodi capitulorum Concilium Agathense, cap. 30.

De Collectis, Litanis, Gloria Patri, Symbolo et Confessione, quæ sunt communia of-

ficia cum Missa, disseruimus in II. lib. de sacrificio Missæ, cap. 16.

Antiphonæ restant, quæ ut plurimum cum Psalmis conjunguntur, aliquando etiam seorsim canuntur. Significat autem Antiphona vocem reciprocam, et per antiphonas canere, nihil est aliud, nisi alternatim canere; dicitur vero in officio ecclesiastico antiphona sententia illa, quæ Psalmo concinendo præmittitur, quoniam secundum ejus modulationem totus Psalmus canitur, atque utrumque chorum in fine conjungit: ut recte docet Amalarius lib. IV. de officiis Ecclesiasticis, cap. 7.

Porro usum Antiphonarum, id est, alternatim canendi Psalmos ex Angelica admonitione atque exemplo sanctum Ignatium didicisse ex Antiochenæ Ecclesiæ tradidisse, Socrates scribit lib. VI. hist. cap. 8. Quod igitur scribit Theodoretus lib. II. histor. cap. 24. primum fuisse Flavianum et Diodorum, qui Antiochenis Davidicos Psalmos alternatim canendos tradiderunt, non de prima institutione, sed vel de instauratione, vel de commodiore aliqua ratione alternatim concinendi intelligendum esse videtur. Apud Latinos primum fuisse sanctum Ambrosium, qui hanc ipsam consuetudinem introduxit, scribit Isidorus lib. I. de officiis divinis, cap. 7. Sed hoc de solo officio ecclesiastico accipiendum videtur. Nam in sacrificio Missæ Psalmum alternatim canendum tradidit Cælestinus Papa, ut in ejus vita legimus. Absolute autem usum alternatim canendi Psalmos apud Latinos antiquissimum esse, perspicuum est ex Tertulliano qui in lib. II. ad uxorem extremo dicit Psalmum inter duos sonare. Sed de his hactenus.

CAPUT XV.

Antiphona, Salve Regina, ab Hæreticorum calumniis asseritur.

Ex omnibus officii partibus nihil est, quod magis hæreticis nostri temporis displiceat quam antiphona illa, quæ incipit, Salve Regina. Eam enim Lutherus in serm. de natali B. Mariæ dicit nulla ratione in bonum sensum trahi posse. Petrus quoque Pseudomartyr in comment. ad cap. 3. prioris ad Corinth. scribit, hanc antiphonam non posse ullo modo ab impietate defendi, cum illa omnia tribuat Mariæ, quæ soli Deo conveniunt.

Ac ut ejus ratiunculas ordine digeramus, sic ille ratiocinatur: « Deus est proprie Pater misericordiarum », II Corinth. I, « non ergo licet vocare Mariam Matrem misericordiæ, nisi divinis honoribus eam ornare velimus ». Item « Christus est proprie vita, qui de se ait, Joan. XIV, Ego sum via, veritas et vita. Æquatur igitur Maria Christo cum appellatur vita ». Adhæc: « Deus est proprie totius auctor consolationis, II Corinth. I; non igitur Maria dulcedo nominari potest, nisi Deo asseratur æqualis ». Præterea: « In solo Deo sperandum esse testatur Propheta, qui dicit, Maledictus vir, qui sperat in homine, Hierem. XVII; non ergo Maria spes nostra nominanda est, nisi forte jam homo esse desierit ». Denique: « Deus Pater est, qui ad filium credentes adducit, Joan. VI. et ipse se filius nobis ostendet cum beatos faciet, Joan. XIV. Quomodo igitur Maria nobis post hoc exilium Jesum ostendet, nisi ipsa quoque sit Deus, et beatos homines facere queat? »

Hæc argumenta nullius sunt ponderis, ac ut omittamus Ecclesiæ auctoritatem, quæ hanc antiphonam multis jam sæculis usu probavit, neque enim fas esse putamus unum, vel duos apostatas cum ipsa Ecclesia in comparisonem adducere, certe longe nobilior fuit doctrina et pietate, ac per hoc etiam dignior, cui fides habeatur, Hermanus Contractus, qui hanc antiphonam, et illam, Alma Redemptoris, composuisse fertur, quam Petrus Martyr aut Lutherus. Sed ad proposita argumenta veniamus.

Primo rationem illam argumentandi infirmam esse, ac nihil omnino efficere demonstramus ex divinis litteris. De Christo dicitur Joan. I. *Plenus gratia*. Proinde non potest hoc alteri tribui, si bona sit ratiocinatio Petri Martyris. At Luc. I. dicitur: *Maria, plena gratia*. Et Act. VI. Stephanus *plenus gratia*. Item Christus *lux mundi* dicitur Joann. IX. et tamen hoc idem Apostolis Christus ipse tribuit cum ait Matt. V. *Vos estis lux mundi*. Denique nonne in Scripturis Christus dicitur *Apostolus, Magister, Pater, Pastor, Episcopus* (1)? et nonne ista eadem passim in eadem Scriptura tribuuntur Apostolis? Non igitur recte colligit Petrus Martyr, Deus est Pater misericordiarum, ergo impius est,

qui Mariam salutat Matrem misericordiæ. Sed ostendamus præterea singulas partes hujus antiphonæ in B. Mariam rectissime convenire.

Primo dicitur Regina. Nam et omnes beati reges sunt, quibus dicitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*, Matth. V. Et: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum* (2), Matth. XXV. Et ipsa præterea cum sit vera Mater Regis regum, Regiæ appellationem singulariter meretur.

Secundo dicitur Mater misericordiæ, tum quia Christi mater est, per quem misericordiam a Deo consecuti sumus; tum quia nobis quotidie misericordiam a Deo precatur, et impetrat; tum denique phrasi Hebraica dicitur Mater misericordiæ, quasi mater valde misericors. Quomodo etiam illud accipimus, *Pater misericordiarum*, id est, Pater summe misericors.

Tertio dicitur vita, non quod sit ipsa vita per essentiam, quo modo est Deus, neque quod sit principalis causa vitæ, quo modo de Christo dicitur, Act. III. *Auctorem vero vitæ interfecistis* (3); sed quod Christum pepererit, et per illum facta sit mater omnium viventium vita spirituali. Sic enim Eva dicta est vita. Vox enim Hebræa חַיָּה vitam significat, quia mater futura erat omnium viventium vita animali. Observat autem Epiphanius hæres. 78. Evam appellatam esse vitam, non quia ipsa per se tam insigni nomine digna esset, sed quia typus erat Mariæ, quæ vere vita dici meretur, cum sit Mater Christi, et per eum etiam omnium fratrum Christi, ac per hoc omnium viventium.

Quarto dicitur dulcedo, quod nomen optimo jure in Deiparam convenire testantur innumerabilia beneficia, quibus illa semper consolata est, et quotidie consolatur afflictos. Neque enim est angulus orbis terræ, in quo non luceat memoria aliqua beneficiorum ejus. Etsi potuit Apostolus dicere Philemoni: *Ita frater ego te fruar in Domino* (4), cum tamen frui proprie non quadret, nisi in summum bonum, et ipsam dulcedinem, quæ per se ipsa expetenda est; cur non liceat nobis eodem tropo dulcedinem vocare Matrem Dei, per quam non quorundam sanctorum, ut per Philemonem, sed omnium omnino viscera requiescunt?

(1) Joan. I, 44; Luc. I, 28; Act. VI, 8; Joan. IX, 5. — (2) Mat. V, 3; ibid. XXV, 34. — (3) Act. III, 15. — (4) Phil. 20.

Quinto dicitur spes nostra; quoniam post Dominum, in ipsius potissimum intercessione confidimus. Neque enim spes in auctore solum boni reponi debet, sed etiam in intercessoribus et ministris. Itaque Dominus cum Judæis ait Joan. v. *Est qui vos accuset Moses, in quo vos speratis*, non illos reprehendit, quod sperarent in Mose, sed quod Mosi non crederent.

Quod vero Hieremias ait: *Maledictus vir, qui sperat in homine*, intelligendum est de iis, qui potissimam spem suam ponunt, quique ita confidunt in homine, ut in Deo nulla ratione confidant. Sic enim sequitur: *Et a Domino recedit cor ejus* (1). At qui pie, recteque in Maria confidunt, potissimam spem habent in Deo. Denique hæc forma loquendi, ut etiam superiores, inveniuntur passim in scriptis sancti Bernardi et S. Ephrem, quos certe impietatis accusare nemo unquam auderet. Nam in 1. serm. de Assumpt. vocat S. Bernardus Virginem Mariam, « Reginam et Dominam, Matrem misericordiæ, totam suavem etc. ». Et serm. 4. addit convenire suo quodam modo in Mariam quod in Psalmo legitur: « Misericordia ejus plena est terra ». Et in sermone de Aquæducto: « Filio, inquit, hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ ». Sanctus quoque Ephrem in serm. de Deipara vocat eam « spem suam, et omnium Christianorum ».

Sexto recte additur: « Et Jesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende ». Nam certe non minus est salvare homines, quam ostendere illis salvatorem; posse autem recte dici salvari homines ab hominibus, perspicuum est ex his locis. Rom. ix. *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*. I Timoth. iv. *Et te ipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt*. Jacob. v. *Qui converti fecerit peccatorem ab errore vite suæ, salvabit animam ejus a morte*. Et Judas in epistola sua dicit: *Illos vero salvate de igne rapientes* (3).

Jam igitur si Apostoli non timuerunt dicere, salvari homines ab iis, qui verbo, exemplo, orationibus student animarum saluti; cur Ecclesia timeat dicere Virgini cum Christo regnanti, et primum locum in cælo post ipsum obtinenti, ut Jesum nobis post hoc exilium ostendat? id enim sano modo intelligi debere, id est, per intercessio-

nem, nemo Catholicus dubitat. Quo modo intelligenda sunt etiam illa: « Da mihi virtutem contra hostes tuos ». Et illa: « Tu nos ab hoste protege, et hora mortis suscipe ». Et si quæ sunt alia his similia.

Sanctus enim Bernardus serm. 1. de Assumptione, ait Virgini Mariæ: « Trahe nos post te, in odorem unguentorum tuorum curremus ». Et infra: « Ascendens in altum Virgo beata, dabit ipsa quoque dona hominibus. Quidni daret? siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas ». Sed explicat ipse idem tum alibi, tum in serm. 4. de Assumptione. Quomodo hæc faciat beatissima Virgo: « Sit, inquit, pietatis tuæ ipsam, quam apud Deum gratiam invenisti, notam facere mundo, reis veniam, medelam ægris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitantibus adjutorium, et liberationem tuis sanctis precibus obtinendo. In hac quoque die solemnitate et lætitiæ dulcissimum Mariæ nomen cum laude invocantibus servulis, per te Regina clemens, gratiæ suæ munera largiatur Jesus Christus filius tuus, Dominus noster. »

Sed placet adscribere verba aliqua S. Ephrem, patris omnium consensu celeberrimi, ex oratione de laudibus Deiparæ, quæ exstat in 8. tom. Aloysii Lipomani: « Intemerata, inquit, prorsusque pura, Virgo Deipara, Regina omnium, spes desperantium ». Et infra: « Tu portus procellis vexatorum, solatium mundi, carcere clausorum liberatrix, tu orphanorum susceptio, tu captivorum redemptio, tu ægotantium exultatio, et omnium salus ». Et infra: « Sub alis tuis custodi me, et protege, miserere mei, qui sum luto inquinatus ». Et infra: « Non mihi alia fiducia, o Virgo sincera ». Et infra: « Ave pax, gaudium et salus mundi ». Hæc et alia id genus multa habet S. Ephrem, quæ similia sunt iis, quæ in Antiphona, quæ incipit, *Salve Regina*, continentur. Sufficit autem ad hæc omnia ab hæreticorum calumniis asserenda, illud unum, quando nihil haberemus aliud, sanctum hunc virum tantæ claritudinis fuisse, ut ejus scripta post divinas litteras in Ecclesiis publicè legerentur, ut supra ex testimonio S. Hieronymi demonstravimus.

(1) Joan. V, 43. — (2) Hier. XVII, 5. — (3) Rom. IX; I Tim. IV, 16; Jacob. V, 20; Jüd. 23.

CAPUT XVI.

Defenditur cantus, qui in officio divino adhiberi solet.

Explicuimus hactenus partes tres disputationis de officio divino: sequitur quarta, quæ est de modo rite officium persolvendi.

Tres autem quæstiones de modo institui possunt. Una de genere linguæ, Latinæ, an vulgari, et communi lingua sit officium persolvendum. Altera de genere vocis, cantusve, an simplex pronuntiatio sit in officio adhibenda. Tertia de conditionibus, sive circumstantiis, integritate, ordine, loco, tempore et similibus. Sed quoniam de prima quæstione satis copiose disseruimus in II. lib. de Verbo Dei c. 15. et 16. secundam tantum, et tertiam hoc loco explicare aggrediemur.

Quæritur igitur sitne cantus in officio ecclesiastico adhibendus. Fuit enim antiquus error Hilarii cujusdam, qui cantum omnino ab Ecclesiis excludi volebat. Refert hunc errorem S. Augustinus lib. II. retract. cap. 11. eundem errorem postea secuti sunt Henricus et Petrus Bruis. Unde Henriciani et Petrobrusiani quidam hæretici dicti sunt, quos refellit Petrus Cluniacensis in epistola scripta, ad omnes Episcopos cap. ult. Joannes autem Wicleffus non modo cantum, sed etiam vocem paulo elatiorem in precibus reprehendebat, et ea de causa clericos in templis canentes cum sacerdotibus Baal comparandos esse judicabat. Vide Thomam Waldensem tom. 3. tit. 2, ubi per multa capita hunc errorem confutat.

Trinitarii Transylvani in II. lib. cap. 1. dicunt, se cantum cum omnibus tubis et organis proseripsisse. Et in antithesibus Christi veri et falsi, dicunt, Christum falsum velle in suis templis cantum et organa; Christum verum nihil ejusmodi approbare. Magdeburgensés in Centuriis, centur. 9. cap. 6. colum. 279. et alibi, passim, dum vitas Pontificum Romanorum describunt, Catholicos sacerdotes, Baaliticos vocant, nec dubium, quin propter eantum, propter illud quod Helias dixit sacerdotibus Baal, *clamate voce majori* (1). Sed certe mirum est, cur cantum ecclesiasticum reprehendat Hlyricus, cum apud Lu-

theranos et Calvinistas non solum Ministri, sed etiam populus magno clamore in templis canat. Sed hæc in re Arianos imitantur, qui cantum in Catholicis reprehendebant, ut sanctus Ambrosius testatur in oratione de tradendis basilicis; et ipsi tamen canendis hymnis operam dabant, ut refert Socrates lib. VI. hist. cap. 8.

His igitur omissis, nos breviter consuetudinem Ecclesiæ, quam in canendo servat, antiquam, et rationabilem esse demonstrare nitentur. Habemus primo exemplum Angelorum, qui nato Christo magnis vocibus canebant: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Ex quo verba illa Canticum Angelorum nominari cœperunt, ut notat Walfridus Strabo in libro de rebus Eccles. cap. 22. et perspicuum est ex Concilio Toletano IV. can. 12.

Habemus secundo exempla Patrum veteris Testamenti, ac præsertim Regis et Prophetæ David, qui non solum Psalmos plurimos composuit, et choros cantorum instituit, sed etiam hortatur in Psal. cl. ut instrumentis musicis Dominum laudemus.

Neque nos movet, quod Petrus Martyr in comment. ad cap. XIV. prioris ad Corinth. dicit, instrumenta musica pertinere ad cæremonias Hebræorum, et ideo non magis convenire Christianis, quam circumcisio, sabbata, neomeniæque conveniunt. Respondemus enim, cæremonias Judaicas alias fuisse proprias Testamenti veteris, eas videlicet, quæ res futuras significabant, ut circumcisionem, sabbatum, et similia; alias communes utrique Testamento, quæ non ad significandas res futuras, sed ad colendum simpliciter Deum referebantur, ut flectere genua ad orationem, tundere pectus, celere festos dies, et alia id genus multa, ac priores quidem cæremonias fatemur Christianis minime convenire; posteriores autem non minus ad nos, quam ad Judæos pertinere contendimus. Hujus generis esse musica instrumenta, intelligi potest ex eo, quod Hebræi non utebantur ejusmodi instrumentis ad mysterium aliquod futurum significandum, sed ad excitandos animos infirmos ad laudes Dei, et tedium removendum, quod ex prolixitate Psalmorum atque Hymnorum oriri solet, quæ ratio locum habet etiam in Ecclesia Testamenti novi. Non enim desunt in Ecclesia multi infirmi et rudes, qui ejusmodi

(1) Reg. XVIII, 27.